

Kazimierz Krajewski, *Etyka jako filozofia pierwsza*, Wydawnictwo KUL,
Lublin 2006, ss. 175

Nakładem Wydawnictwa KUL w Lublinie ukazała się książka Kazimierza Krajewskiego zatytułowana *Etyka jako filozofia pierwsza. Doświadczenie normatywnej mocy prawdy źródłem i podstawą etyki*. Publikacja ta, jak zapowiada tytuł, ma stanowić w miarę pełną prezentację metodologicznie poprawnych i merytorycznie trafnych podstaw powinności moralnej.

Książka w założeniu wychodzi naprzeciw najgłębszym oczekiwaniom człowieka. Jednym z podstawowych doświadczeń człowieka jest bowiem doświadczenie etyczne i sfera moralności. Zadajemy pytania: Jak żyć?, Czy postępujemy słusznie?, Jak się zachować?

Moralność dotyczy wszystkich, każdy przecież stawia pytania natury moralnej. W dobie powszechnego zamętu moralnego nie tylko nie potrafimy znaleźć odpowiedzi mogących zadowolić większość, ale nie potrafimy sami nawet obrać ogólnego kierunku poszukiwań. Również w etyce obserwujemy przemiany, które powodują pojawienie się wielu nowych pytań, co do zakresu jej problematyki i związków z życiem codziennym. Współczesny człowiek wymaga od etyki podania prostych reguł, które w kryzysowej sytuacji moralnej ułatwią słuszny wybór, pozwolą uzyskać określoną odpowiedź, podpowiedzą określone działanie.

Na tym tle niezwykle interesująco prezentuje się publikacja Kazimierza Krajewskiego, wykładowcy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. To jedno z nielicznych w ostatnich kilkunastu latach, tak wyczerpująco i wszechstronnie opracowanych ujęć problematyki etycznej w Polsce. Publikacja, oprócz głębokiej refleksji nad teorią etyczną, przynosi bogactwo zagadnień, które przyciągnąć powinny uwagę osób, zainteresowanych tymi koncepcjami etyki, które starają się ją bardziej powiązać z życiem. W swej pracy Krajewski stara się bowiem ukazać, jak doświadczenie normatywnej mocy prawdy staje się źródłem etyki rozumianej jako teoria interpretująca i wyjaśniająca fakt tej normatywności.

Książka prezentuje bogaty zestaw wiadomości dotyczących etyki normatywnej, z mocy prawdy rozumianej jako „filozofia pierwsza”. Etyka ta, zdaniem filozofa, wskazuje na spełnianie się osoby ludzkiej poprzez respekt dla prawdy. „Doświadczając, w przeżyciu asercji, normatywnej mocy prawdy, odkrywam kategoryczny nakaz jej respektowania, a więc odkrywam moralną powinność” (s. 11).

Zasadnicza część pracy składa się z dziesięciu rozdziałów, które zostały pogrupowane w większe całości tematyczne. Treścią składających się na rozprawę rozdziałów jest szczegółowa, pokazana na drodze epistemologicznej, analiza doświadczenia etycznego, a także jego metodologiczna rola w budowaniu systemu etyki normatywnej mocy prawdy. Rozdział pierwszy zawiera krótki przegląd niektórych kierunków w etyce. W kolejnym autor rozważa doświadczenie jako fundamentalny typ ludzkiego poznania, jako źródło informacji o nas samych i otaczającej nas rzeczywistości. Później wprowadza rozróżnienie doświadczenia moralnego i moralności, omawia także zagadnienie konstytuowania się osoby jako podmiotu moralnego. W dalszej kolejności zajmuje się analizą doświadczenia drugiego „ja” ujętego w perspektywie normy personalistycznej jako prawdy o dobru człowieka-osoby. Rozdział szósty poświęcony jest badaniom na temat dobra i jego odmian, siódmy obejmuje rozważania dotyczące stosunku doświadczenia etycznego do doświadczeń metafizycznego i antropologicznego. Końcowe rozdziały książki stanowi refleksja Kazimierza Krajewskiego nad poznaniem powinności i wartości moralnej oraz krytyka naturalizmu i decyzyzizmu. Ponadto zajął się w nich analizą doświadczenia winy, pojawiającego się w wyniku samosprzeniewierzenia podmiotu moralnego, które jest rezultatem dokonania wyboru niezgodnego z prawdą.

Punktem wyjścia analiz autora są rozważania Hume’a, którego teza, znana pod nazwą „gilotyny Hume’a”, zmuszała do szukania dla etyki autonomicznego punktu wyjścia. Aby uchronić etykę przed zarzutem braku fundamentów jej tezy, proponuje oprzeć się na doświadczeniu. Poszukiwanie punktu wyjścia etyki skupić się więc musi na określeniu koncepcji tegoż doświadczenia. Nie ma przejścia – jak głosi słynna formuła – pomiędzy „jest” a „powinien”. Oznacza to, pisze Krajewski, że etyki nie da się wyprowadzić z nauk opisowych: metafizyki, antropologii, psychologii, socjologii itd. Moralność przypisana jest każdemu człowiekowi, jeśli więc nie pochodzi z rozstrzygnięć nauk opisowych czy nakazu, to musi wynikać z bezpośredniego doświadczenia.

Doświadczenie etyczne charakteryzuje autor w nawiązaniu do teorii doświadczenia etycznego Karola Wojtyły i łączy je z doświadczeniem

człowieka. Nieco dalej czytamy, iż w centrum doświadczenia etycznego znajduje się przeżycie powinności moralnej. W *Osobie i czynie* Karol Wojtyła twierdził, że powinność jest doświadczalną postacią zależności od prawdy, której podlega osoba ludzka.

Z kart książki dowiadujemy się także, iż powinność moralna związana jest z samopoznaniem podmiotu. Człowiek poznaje sam siebie, „odśladania się sobie samemu wraz z poznaniem świata”. Doświadczenie etyczne wypływa ze „współdoświadczenia siebie i świata”.

W tym momencie należałoby zastanowić się nad faktem, co ma wspólnego normatywność z kategorią prawdy. Doświadczenie etyczne, jak sugeruje Krajewski „jest niejako wpisane w akt poznania lub nadbudowane na akcie poznania” (s. 57). Polega więc na doświadczeniu normatywnej mocy prawdy, dokładniej – przeżyciu asercji aktu poznania, czyli stwierdzenia, że „jest tak” lub „nie jest tak”, jak się stwierdza. W opinii autora poprzez asercję, czyli „tak” dla tego, co stwierdzam swym aktem poznania, człowiek utożsamia się z prawdą. „Człowiek widzi, że nie wolno mu tego, co może i czego nie musi – zaprzeczyć poznanej prawdzie. Odkrywa jej normatywną moc!” (s. 164). Prawda jest więc pierwszą normą, którą odkrywamy. Odkrywając normatywny charakter prawdy, jak podkreśla, człowiek odkrywa zarazem prawdę o sobie jako kimś, komu nie wolno jej zaprzeczyć.

Istotna wartość omawianej publikacji wynika z faktu, iż autor podjął próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie dotyczące „z jednej strony merytorycznie trafnego, z drugiej zaś metodologicznie poprawnego punktu wyjścia etyki, władnej ukazać obiektywne podstawy moralnej powinności”. Punkt wyjścia danej nauki determinuje jej przedmiot i decyduje o jej autonomii. Są nim pierwsze tezy bądź czynności poznawcze. W przypadku etyki punktem wyjścia są oparte na doświadczeniu stwierdzenia i pytania.

Dzięki lekturze książki możemy dowiedzieć się nie tylko, jaki rodzaj doświadczenia stanowi epistemologiczną bazę etyki, ale również prześledzić etapy doprowadzające czytelnika do samoodkrycia faktu normatywnej mocy prawdy, konstytuującej się w każdorazowym akcie jego poznania.

Etyka jako filozofia pierwsza Kazimierza Krajewskiego, publikacja oparta na solidnej podstawie źródłowej, z uwzględnieniem bogatej literatury, ma niewątpliwie duże walory naukowe. Przemyslenia autora nad doświadczeniem normatywnej mocy prawdy jako źródła i podstawy etyki są niezwykle inspirujące. Praca ta zawiera wiele ważnych ustaleń, godnych uwagi propozycji metodologicznych, w tym także całkowicie nowe rozwiązania. Przedstawione w niej treści w pewnym sensie są

także kontynuacją myśli filozoficznej Karola Wojtyły, Tadeusza Stycznia i Andrzeja Szostka.

Książka zatem wypełnia lukę na rynku wydawniczym w dziedzinie syntetycznego ujęcia problematyki etyki. Autor w logiczny, usystematyzowany sposób przybliży zagadnienie zobowiązującej mocy prawdy jako podstawy moralności, a w konsekwencji wartości etyki jako filozofii pierwszej. Książka zrodziła się bowiem z potrzeb dydaktycznych. Dlatego skierowana jest przede wszystkim do pracowników naukowo-dydaktycznych, jako do tych, którzy realizując proces dydaktyczny w wyższych uczelniach mają wpływ na kształtowanie osobowości innych ludzi.

Publikacja adresowana jest również do środowiska akademickiego. Wymaga jednak od studentów przygotowania z zakresu etyki, historii filozofii. Jej lektura wymaga również od czytelnika pewnego trudu. Warto jednak zdobyć się na wysiłek, aby mając za przewodnika znawcę procesów etycznych poznać koncepcję etyki jako filozofii pierwszej. Książka Kazimierza Krajewskiego stanowi cenną lekturę, którą polecić można zarówno środowiskom filozoficznym, jak i środowiskom innych dyscyplin naukowych.

Ewa Olszówka